

Győri László

Egy szövegszabász snittjei

*A snitt a szabómesterség szakszava, másképpen szabás-
minta, amiből összeáll a ruha, az egész.*

Az első munkahely

Zuhogott az eső. Megérkeztünk. Az első munkahely. Vidéki város. Elmerülnek a fiúk. Egyiktől sem búcsúztam el, mintha el sem mennék, mintha ezután is velük élnék tovább. Együtt, a kollégiumban. Át az Erzsébet hídon. Át a pocsolyákon. Zuhogott. Mire eláztunk volna, szárazra kerültünk. Az igazgató behívott egy férfit. Erősen kopaszodott. A hegyoldalba vitt bennünket. Első albérletünkbe.

Másnap, természetesen, előbújt a nap. Együtt indultunk reggel lefelé. A feleségemnek még nem volt hová mennie, nem volt még munkahelye, mentünk együtt lefelé a hegyről, mintha mindketten ugyanott dolgoznánk. Ki tűnik fel? Micsoda ámulat! Kamilla, az egyetemről a legpestibb pesti lány. Ide menekült valami elől? Hosszú, vékony lány volt, kicsit kifelé álltak a fogai, amikor nevetett, a fogai is vele nevettek. Márpedig sokat nevetett. Nagy lelkendezéssel fogadott. Megcsókolta a feleségemet, és kétfelől megcsókolt engem is.

– Meséljetek!

Egy férfi ült a másik asztal mögött. Ő még nem kopaszodott. Mozdulatlanul ült, mint egy taggyűlésen.

– Mit meséljek?

„Mit meséljek – gondoltam én –, nagyjából itt vagyunk, egy másik dimenzióban, már nem az egyetemen, letörtek a lépcsőfokok, már nehéz elérni bármilyen emeletet.”

– Mit meséljek?

– Mindent!

A második munkahely

Két hónap múlva talán még időjárás sem volt, amikor elhagytuk a várost. És elindultunk egy másik, ugyanolyan zuhogó esőjű és napsütötte városba, mint amilyen az első volt. A második munkahelyre, ahol már végképp elszakadtam az egyetemről, ahol már nem dolgozott senki, akivel odajártam, elkezdődött végképp egy új idő. Lassan mindent elfelejttem. Hat évig éltem a városban. Kislányunk született, kis lakást kaptunk. Egyedül a párttitkárnő hívott meg a lakására, a többiekkel csak dolgoztam. Nem voltunk egészen magányosok, a városban akadtak

más magányosok is, akikkel néha összejártunk. Az első nap estéjén beültünk a szálloda kávézójába, hogy folytassuk a fővárosi életet, amikor híres kávéházakban töltöttük a napjainkat. Keserű, ízetlen volt a kávé, többet nem is mentünk el. Dolgoztunk, esténként sétálgattunk a városban, a kastélyba is elzarándokoltunk, a híres festőművész kastélyába, nagy, fehér komondorok lustálkodtak a füvön, bekukkantottunk az udvari műterembe. Nagy vörösfenyők nyúltak fölfelé, egyedül voltunk, elvesztünk a kísérteties óriások alatt. Elhevertünk a fűben, ragadozó hangyák nyüzsögtek körülöttünk. Ötlevelű lóherét találtunk, egész foltot, mind-egyik tövön csupa ötlevelű lóhere volt, és nem tudtuk, mit jelent, nem tudtuk, mire utal. Lent a városban verset írni akarók bukkantak föl, rajzolni, festeni akarók a képzőművészeti körből, egy híres színházigazgató rokona, leszármazottja, egy lány, aki ugyanazt a nevet viselte, és mindig nevetett.

A városra hiába mondták, hét dombra épült, mint Róma, bizony semmi sem emelkedett fölé, a kávéházban nem voltak vendégek, az asztalok üresen árválkodtak, a színház színészei nem voltak sehol, ki tudja, merre jártak, ki tudja, mit csináltak, amikor nem a színpadon énekeltek. Persze, egyszer eljött az az idő is, amikor már nemcsak énekeltek, hanem beszéltek is, például Csehovot adtak elő, de hát mit számított? Mit számított a Sirály? A színésznő, aki később az ország egyik leghíresebb színésznője lett, akit naponta hallunk híres színésznők szinkronhangjaként, mindig ugyanúgy, kövér színésznők magyar hangján? Mit számított az utca, ahol albérlésben éltünk a börtönnel szemben, ahol reggelenként foglyok, elítéltek söpörték a járdát a fegyőrök egykedvű felügyeletével, akik nyugodtan álltak, tudva, hogy a rabok nemhogy szökkenni akarnának, örülnek minden seprűbillentésnek jobbra-balra, aszerint, hogy jobb vagy bal kezesek, aztán ismét bevonulnak, én pedig, ha úgy hozza a sors, az udvarba térek azért a vízért, amelyet egyszer-egyszer megtagad tőlem otthon a sors, a fegyőrök pedig olyan kedvesek, hogy adják egykedvűen, értik a sorsot, értik a sorsom, tudják, ebben a városban az ilyesmi gyakran előfordul: nincs víz, a folyó, az a patak szennyesen kiárad, s a város elzárja a csapot, lajtos kocsik hordják az ivóvizet, viszont a börtön csapja a folyosón változatlanul buzog, s legalább ruhát mosni akad egy-két vödör víz. Először szorongva léptem az udvarra, később már megszoktam mindent, megszoktam a börtönudvar meghitt légkörét, a falakat, amelyeken – emlékezetem szerint – nem voltak szögesdrótok, meghitt foglyok tűnődtek a meghitt rácsos ablakok mögött. Akárhányszor az udvarba léptem, ahol csak üres tér fogadott, az ajtó, az a közönséges ajtó, amely az épület, a börtönépület belsejébe nyílt, különös érzést keltett bennem, olyan helyre lépek, ahol nincs semmi keresnivalóm, ahol egy olyan világ vár, amelyet jobb lenne elkerülni, de vittem a vödröt, vittem a vízért. Soha nem találkoztam olyanokkal, akik ugyanoda jártak volna, egyetlen szomszéd sem lóbálta velem együtt a vödröt, noha úgy mondták, úgy beszéltek, vízért, ha nincs, a börtönbe kell járni. Abban a börtönben valaha, az ötvenes évek elején, egy költő is raboskodott, ekkor egy járási székhely könyvtárosa volt, már szabad ember, s éppen akkor menendő egy nagyobb városba, ahol egy irodalmi folyóirat fogadja, s később, jóval később, a legnagyobb magyar irodalmi díjjal tüntetik ki. Azon az udvaron

erről mit sem tudtam, csak megengedtem a csapot, s vittem a vödört nehézkesen, lötyögtetve, szabadon.

Nem tudtam verset írni, üresen kóvályogtam, de ki is tartotta volna számon, hogy írok-e vagy sem? Nem Párizs volt, nem Weimar, nem Róma az a hely, ahol éltem, és ki voltam én? Összeszedtem belőle, amit lehetett. Egy sárga Krisztust, egy fotós fiút, aki ma – hány évtized után? – egy rettenetesen messzi faluban él, magára hagyatva, mindenki elfelejtette, pedig akkor egy antológiában ő fényképezett le bennünket, őrzí a könyv.

Egy nagy költő él a városban. Ülünk egy autóban, visznek bennünket valahová, s én előhúzóok egy folyóiratot, mutatom a versem. Elolvassa, hátraszól:

– Ez a legújabb egyetemi stílus?

Sejtelmem sem volt, hogy mi az a legújabb egyetemi stílus, és mi végre ez a fura kérdés. Talán gyanította, hogy egyetemet végeztem, s hogy egynémely versem már megjelent itt-ott, s hogy amit írok, eltér az övétől, miért is ne térne el, de hogy ez a legújabb egyetemi stílus, azzal vérig sértett, nem is kerestem soha a társaságát, úgy éltünk egymás közelében, mintha nem is egy városban élnénk.

Húsz év múlva? Harminc év múlva? Húsz év múltán, harminc évnek múltán meghívnak egy ottani szakmunkásképző iskola kollégiumába. – Itt? – Miért ne jöttem volna el? – Idős, már olyan nyolcvanéves, és elgyalogol egy rideg terembe, ahol a bentlakó fiúk ülnek kénytelen-kelletlen. – Miért ne jöttem volna el? – Ez a legújabb stílus? Az a legújabb stílus, hogy stílust vált, észrevesz? A kilencvenes években találkozunk a Margitszigeten. Ugyanúgy. Istenem, miért nem előbb? Miért nem akkor?

Nem volt írógépem, akkor már nem volt szokás kéziratot küldeni a szerkesztőségeknek, csak gépiratot. Teltek-múltak az évek, és egyszer egy hétvégén nagy elszántsággal fölkaptam egy írógépet, Aranka, hétfőn visszahozom. Úgy is történt, de a legközelebbi értekezleten az igazgató – külön napirendi pontként – rám ripakodott: – Még az elvtársnak sincs joga hazavinni az írógépet! – Nincs jogom két üres napra elvinni azt az ilyenkor használatlan írógépet?! Nem jog kell ide, hanem egy könnyű kis emberség. Sorge elvtárs mindenkit elvtársnak hívott, a könyvtárban nem könyvtárosok, elvtársak dolgoztak, meg is látszott az egész könyvtáron. Ki buktatott le? Évekig törtem a fejem, évekig furdalta az oldalamat, amíg a hajdani titkárnő egy messzi takaró alatt hosszas könyörgésre el nem árulta, hogy Aranka, a kis gömbölyű, denunciált, holott az igazgatónak sejtelve sem volt arról, hogy valaki a hétvégére elvitte az írógépet. Aranka vajon él-e még?

A réten söröskupakokat tapostak a földbe, nagyidejű söröskupakok rozsdásodtak a fűben, mint valami mozaik darabkái. Évtizedeken át emlékeztem rájuk, mint valami nagyon fontos mozzanatra. Toltuk a babakocsit. Zöld volt, ormótlan, idejemúlt, úgy kaptuk rokonoktól, vasúton érkezett, a pályaudvarról zörögtem

vele haza, mint egy üres, szomorú, kietlen dióhéj. És feldőlt a söröskupakos réten, élesen emlékszem erre a mozzanatra is.

És elkövetkezett az a nap, amikor innen is eloldozott a vándorlások angyala.

A harmadik munkahely

1972. február 2-a volt, a hónap első munkanapja. Leszálltam a vonatról. Az állomás nem olyan volt, mint egy monarchiabeli, nagyon közbülső időbeli, sem első háború előtti, sem két háború közötti, sem második világháború utáni, sejtelenen időtlen, szürke egyenruhát viselt, téglalakú volt, olyan alakú, amely a tervezőtől nem kíván semmi fantáziát, csak gyakorlatiasságot, és amit csakugyan meg is kapott. Éppen olyan volt, mint amelyet szülővárosomban is megkaptam már, és amelytől szabadulni kívántam valamikor egészen fiatalon. Ami azonban egyáltalán nem zavart. Elindultam, bizonyosan itt is van belváros, és odajutok, ha előre tartok. Bal oldalon szintén szögletes, szürke házak álltak, az utca a közeli város nevét viselte, mutatni, ez az utca abba a városba vezet. Ismerjük, így adnak nevet azoknak az utcáknak, amelyek odavisznek, ahová visznek, olyan roppant egyszerű névadási szokás, hogy bárcsak így maradna végestelen-végig. Olyan meghitt, olyan szomorúan letisztult hagyomány bármerre járunk a világon, hogy egészen otthonosan éreztem magam. Ahogy fölfelé pillantottam, mészkőtől fehér foltos hegyet láttam.

Egy új városrész vadonatúj házának földszintjén kaptam szolgálati lakást. A konyhaszekrényben edények, a fiókokban kések, villák, kanalak, az ágyhoz paplan, párna, ágyneműhuzat, törülköző tartozott, ha elmúlt egy hét, kimosták, hoztam a frisset. Ilyen jó dolgom sem volt soha. Fél év múlva megkaptam azt a lakást, amelyet Kelemenné ígért. (Később az országgyűlés kulturális bizottságának lett az elnöke.) – Egyszobás lakása van? – Háromszobást adunk. – És adtak egy háromszobás lakást egy betonpanel első emeletén. Amíg egyedül éltem az ideiglenes szolgálati lakásban, éjjel kettőig-háromig gépeltem azzal az írógéppel, amelyet *apámuramtól* kaptam harmincadik születésnapomra, apámat ugyanis soha nem hívtam apámelvtársnak, így hát miként írhatnám másképp: *apámuramtól* kaptam egy írógépet harmincadik születésnapomra. Hajnali kettőig-háromig virasztottam, írtam eszeveszetten, és nem kérdezte senki: – Ez a legújabb egyetemi stílus? – Húszévesekkel ismerkedtem össze, akik azt kérdezték, hogy mit keresek én itt, amikor itt vannak ők, a beat-költészet beavatottjai, itt élnek, írnak, és természetesen tökéletesebbet, mint én, jobb lenne, ha eltakarodnék. Igaz, még nem ismeri őket senki, de nyilvánvaló, hogy övék a jövő. A helyi irodalmi folyóirat, amely nemrégiben indult, és amelynek megerősítéséül engem odatelepítettek, egyelőre alig vett róluk tudomást, ez azonban egyáltalán nem zavarta őket, meg voltak róla győződve, tehetségesek, idő kérdése az egész. Hogy csakugyan elérték-e, amit el lehet érni, teljesen mindegy, érdektelen, ismeri-e őket az irodalmi fennsík vagy sem. Én is oda, az irodalmi fennsíkra igyekeztem, amikor hajnali kettőig-háromig vertem a billentyűket, s másnap rendre-sorra elkéstem eme harmadik

munkahelyemről. Második munkahelyemen az igazgató ablaka a bejáratra nyílt, leste, ki mikor érkezik, s a jelenléti ívre piros kérdőjelet rajzolt, ha elkésett valaki. Harmadik munkahelyemen egy hátsó bejáraton osontam be; osontam, némi lelkiismeret-furdalással, alsó főnököm, az, akihez közvetlenül tartoztam, már csak szélesen vigyorgott, ha szóltam, egy kicsit elmúlt nyolc, de itt vagyok. És Anti nem Aranka volt, aki félelmében följelent, úgyszólván minden szépen indult.

Kis történetek estek, például a következő.

Fél öt. A fülledt tavaszi időben, később kitetszik, hogy szélvihar, eső előtti forróságban, értem a kiállítóterem elé. A neves, már éltében klasszikus költő meg egy idősebb asszony szállt ki az autóból, bizonyára felesége, a festőművész, akinek a képeivel nyitották meg a kis galériát. A költőnél fekete esernyő, kávébarna öltöny lógott rajta, nehezen, fáradtan, betegesen mozdult. Totyogott a terem felé, én megelőztem, és olcsó, illetéktelen buzgalommal odavetettem egy hivatalosféle nőnek: – Megérkezett a költő. – A költő? Miféle költő? Csodálkozva nézett rám, az ült a szemében, jó, jó, de mit kezdjek vele, nekem egy művész kellene.

Iszonyatos, fullasztó hőség. A költő szóltanul körbejárt, nézegette a képeket, mintha nem ismerné őket. Húsz-huszonöt talán. Kicsi a terem. Gyülekeztek. A hivatalnokok. A dolgozók a közművelődésből. Általános iskolásokat rendelték át a szomszéd iskolából.

Megérkezett a művészettörténész, egykori évfolyamtársam, a Központi Bizottságtól. Megérkezett az esztergomi művészettörténész. Odalépett a költőhöz. Belemerültek. A gyülekezés véget ért, a házigazda kiállt a porondra, nyakát forgatva nézett, hogy miként vágjon bele a zsvijba. A költő kiment az ajtón.

– Rosszul van – sutogta valaki. Verset szavaltak tőle, ha már itt van, ha már a művész férje. A megnyitó ceremónia befejeződött, amikor visszatért. A művész kezét fogott minden közreműködővel.

A költőn látszik, hogy megviselt, kimerült. Isten veled, öregúr, belefáradtál. A tar koponya tetején sebes pörsenés, a vér egy kicsit szétfolyt rajta, póklábszerűen odaszáradt. Öreg vér nehezen alvad.

És minden alvad. Meghalt a helyi irodalmi folyóirat főszerkesztője, meghalt a könyvtár igazgatója is, én is elköltöztem, oda a harmadik munkahely, maradtak a húszévesek, akik – ahogy tudjuk – mára már hatvanévesek, meg még többek is, de vannak, és tudok róluk, sőt ők is tudnak rólam, nem felejtettek el, én sem felejtettem el őket, még ma is telefonálnak, írnak, jönnek, ilyen hely nem volt még, nem volt több soha az életemben. Jártam sokat kávéházban, kocsmában sokfelé, Rézszakasban, Hungáriában, de ilyen meghitt barátokat keveset találtam. Jegyezze föl az utókor: mindenütt van élet.

Röviden, gyorsan távoztam, oda, ahonnan elindultam, első munkahelyemre. Áll még az egyetem épülete a Duna-parton, hadd álljon. Hadd álljon a kupola is a tetején, többé nem mászok fel az ingó létrán a kupolába, tegyék az új egyetemisták, ha van bennük olyan lélek, amely titkokat kutat.

A negyedik munkahely

1980 őszén a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár XI. kerületi könyvtárában kaptam állást egy régi egyetemi csoporttársam segítségével, aki magas rangot viselt, a minisztériumban volt főosztályvezető. Kölcsönöztem és címléírtam. Nem is értem, hogy miért kedvelt a főnököm, akinek mint kerületi igazgatónak nem volt valami nagy hatalma, semmit sem ő szabott meg, sem a fizetésemet, sem egyebemet, nem is tudom, mi egyebemet szabhatott volna meg, annyira kisember volt a nagy gépezetben, de hatalom nélkül is kedvelt. Nagyon érdekes volt, különösnek találtam, hogy főnök létére semmi hatalma nincs, hogy a hatalom fölötte van, hozzászóktam, hogy aki a főnököm, az nagyhatalom, aki úgy uralkodik fölöttem, mint egyetlen, további hatalmat nem bíró hatalom, aki fölött, ha van más hatalom, az is az ő hatalmának a véleményétől függ, mármint engem illetően, nem lehet túllépni rajta, ha én át szeretnék rajta lépni, a felsőbb hatalom nem hallgat rám, egyedül rá, ő az én egyedüli és legelső hatalmam, a felsőbb hatalom csak látszólag az, a legelső hatalom egyúttal a legfelsőbb hatalom is. Hát ez a főnök hatalom nélküli volt, egyedül azt nézte, hogyan tudok címléírni, kölcsönözni, azzal pedig meg volt elégedve, úgyhogy sajnálta, amikor otthagytam őt, a negyedik munkahelyemet, mert rátaláltam az ötödikre.

Az ötödik munkahely

bizonyos politikai illetőségű munkahely volt, mégpedig azért, mert az akkori párt központi bizottságához tartozott. Úgy hívták: Központi Sajtószolgálat. Szegény a nyolcvanas évek legvégén, amint a világ roskadozni kezdett, egyszerre elenyészett, ma már csak pusztá emlék, már nyugodtan elárulhatom a nevét. Ügynökség volt a maga módján, a megyei lapokat láttuk el mindenféle anyaggal; sok író, költő nosztalgiával emlékszik rá, mert kis közlés is közlés, kis pénz is pénz, sőt, ha valaki novellaíró-pályázatán valami díjat nyert, viszonylag szép summát vihetett haza, de nem ám csekkel, valamikor hetek múlva, avagy átutalással, mint ma, hanem rögtön egy borítékban. Milyen szép tárgy volt az a boríték, milyen szép tárgy a ropogós papír! Nem csoda, ha sokan szeretettel emlékeznek vissza rá. Ami az irodalmat illeti, én a versrovatot gondoztam. Mindenki tudta, milyen verset adhat, olyan verset is adott. Volt, aki lenézte, olyan verset is adott, mi pedig közöltük, de tudtuk, ez a vers olyan, amilyennek bennünket néz.

És igen, 1989-ben elérkezett a vég. Megszüntették, jött a

Hatodik munkahely

A hatodik munkahelyem egy olyan kis könyvkiadó volt, amely a Művelődésügyi Minisztérium alá tartozott. Új idők járnak. A kis lázongók meg akarták buktatni az igazgatót, csak az volt a baj, hogy akadt egy áruló, egy neves, nem

akármilyen hatalmú kritikus felesége, és rövid úton kirúgott az igazgató. Könnyű volt neki, mert határidőre szolt a szerződése. Nekivágtam.

A hetedik munkahely

Egy frissen induló bulvár napilap volt, amilyen addig nem termett a sajtópiacra. Azzal kábítottak, hogy én szerkesztem az irodalmi rovatot, vers nem lesz, csak próza, de az igen, ahogy a régiek csinálták. És arról én gondoskodom. Már az indulás is gyönyörű volt: a próbaszámomban, amelyet ingyen osztogattak, azt írták a címlapra: „A homlokunkra csaptunk, csinálunk egy napilapot!” Így. Az első irodalmi tárcza nagy nehezen egy hónap múlva jelent meg. Nem volt, aki számítógépbe írja, én írtam le, én, aki akkor láttam először számítógépet. Aki a legjobb napi anyagot hozza, húszezer forintot kap, mindegy, hogy az ötsoros hír vagy egykolumnás riport, húszezer jutalmat kap. Egy bizonyos újságíró, aki ha ballagtam az utcán a szerkesztőség felé, fölvettem az autójába, szinte örökös jutalmat kapott, volt úgy, hogy egy héten háromszor is. Nem tudtam, hogy miért rokonszenvez velem, hogyhogy megáll és kinyitja előttem az ajtót. Már régiesen odahagytam őket, amikor kinyílt a titok: írónak készült, évek múlva regényeket írt, nem tudom, mekkora sikerrel, a könyvesboltban láttam. A homlokra csapós napilap mindenesetre tíz év múlva megszűnt, de nélkülem. Elkértem a munkakönyvem, egy hónapig állástalan voltam. Döntöttem: visszamegyek könyvtárosnak.

A nyolcadik munkahely

csakugyan könyvtár volt. Egy kis keresgélés előzte meg. Bárhová jelentkeztem, az volt a baj, hogy egyetemi végzettségem van, ilyen könyvtárost akkora fizetésért nem tudnak fölvenni, csak kezdőre való összegük van, amit ugyan sehol sem mondtak ki, csak sajnálkoztak, én viszont tisztában voltam vele. Végül egy nagy könyvtárban lettem kölcsönző a pult mögött, amihez nem kellett egyetemi végzettség, egy érettségi is elég volt hozzá. Az igazgatóhelyettes, aki fölvettem, kitűnő történész volt, néhány esztendeje kiutazott egy Pest közeli kisvárosba, megvárta az első vonatot, és a mozdony elé vetette magát. Meghalt. Négy esztendeig kölcsönöztem, és be kell vallanom, nagyon rigorózus hivatalnok voltam, a hozzám tartozó könyvtárközi kölcsönzések határidejét nagyon szigorúan betartattam, hagyján, egy szombati napon, amikor kölcsönzési szolgálatot láttam el, bejött egy nő, és olyan kézikönyveket hozott vissza, amelyeket nem lehetett volna kölcsönözni, de kivételezett helyzetben volt, a párt (tudniillik a Magyar Szocialista Munkáspárt) Központi Bizottságában dolgozott egész addig, amíg meg nem szűnt az a párt, az új időbe lépve egy új kiadóban ténykedett, s a főigazgató engedélyével kölcsönözhetetlen könyveket kölcsönzött, amin én tiszta szívből felháborodtam. Hát ilyen a mi tudós, igen tisztelt főigazgatónk? A tiszta, nagy tudomány képviselője? Hogy a rendszerváltás gyönyörében nagyon is kimondtam, amit gondoltam, nem tagadom. Így lépnek át az újba a

régiek? Maga most kapitalista lesz, elfelejti, hogy ki volt? Ilyesmit beszéltem. Mögöttem egy szombat délelőtti műszakra beosztott kolléganő ült, aki az egész időben meg se szólalt. A rá következő első munkanapon behívott az igazgatóhelyettes (nem a történész, a másik): – Tiszteletlenül beszéltem egy olvasóval. – Kivel beszéltem tiszteletlenül? – Szombaton egy olvasóval. – Igen? – Tehát te jelentetted föl? – fordultam oda ahhoz a kolléganőhöz, aki oldalvást ült. – Nem szóltál közbe, miért nem szóltál, ha nem tetszett? Most meg följelentesz? – Fegyelmi! – zárta le az igazgatóhelyettes.

Egy-két esztendő t még így is lehúztam, és akkor új álláshoz jutottam – annak a rejtőzködőnek a révén, aki nem szereti, ha róla beszélek –, a kilencedikhez.

A kilencedik munkahely

Akkor még nem tudtam, hogy ugyanennek a fegyelmező nőnek köszönhettem nyolcadik munkahelyemet. Akkor még nem tudtam, hogy ugyanez a nő nyugdíjba ment, észre sem vettem, amikor kikopott a könyvtárból, és azt sem tudtam, hogy az úgynevezett demokratikus ellenzéknek dolgozott, és eme ellenzékiességének nagyobb dicsőségére jelentett föl az én kis háborgásom, utóellenzékiességem miatt. A hölgy – ahogy később tudomásomra jutott – leendő, kilencedik munkahelyemre került, az elődöm volt, de megunták, hogy csak fecseg, társalog, és az égvilágon semmit sem csinál, a könyveket nem katalogizálja, ott van ezer meg ezer könyv, de nincs róluk semmi kimutatás, jegyzék (katalógus), „béna könyvtáros”, amint az egyik történész bélyegezte, amikor előre rám pirított: – Te is olyan béna vagy, mint az a nő! – Így tudtam meg, hogy mi miatt penderítették ki. Az ilyen „béna” könyvtáros menjen a pokolba! És új embert kerestek, amely új embert az én személyemben találták meg. A hölgy egyébként nemsokára meghalt. Rólam viszont megtapasztalhatták, hogy nem vagyok béna könyvtáros, az illető történész még ma is mosolyogva köszön, ha találkozunk.

Ama tudományos intézet ma már egy nagyobb intézmény része, szép csöndesen megfojtották, noha még a régi helyén működik, áll, áll, de már csak darabjaiban. Tizennyolc évig dolgoztam ott, ennyi idő egy házasságnak, egy emigrációnak, egy hontalanságnak is elég. Nem voltam benne hontalan, ott-hon éreztem magam. Úgy hagytam el, úgy hagyott el, hogy sok félbeszakadt dologom maradt utánam, el sem búcsúztattak tisztességesen, de nem hányom a szemükre, ők sem rosszabbak a többieknél, el vannak bűvölve, bele vannak merülve a tudományba, kicsit érzéketlenek az illő magatartás iránt, de az a tizennyolc esztendő maga a paradicsom volt. A legjobb munkahelyem. Hálás vagyok érte. Ha hagyják, többet is elérek. És közben írtam, könyveim jelentek meg. Sütött a nap, és én a vakító nappal a hátam mögött nem a könyveket gondoztam, hanem írtam, és írhattam, mert a munkámat elvégeztem, többet is, mint amennyit kívántak tőlem.

A vége pedig még mindig hátravan.

A tizedik munkahely

a nyugdíjas világ. Mert az is a munka helye. Ne irigyeljete! Irigyeljete! Nem olyan szép, mint amilyenek azok gondolják, akik szeretnének már végre, de minél előbb, de minél gyorsabban nyugdíjasok lenni, és nem olyan csúnya, amilyenek némely szomorú keseregve festi. Ha éppen nem tudom, hogy mit csináljak, ha minden olyan értelmetlen, ha úgy érzem, hogy hiábavaló az egész életem, akkor nagyon csúnya tud lenni. Kinézek az ablakon, be van borulva, esik, benézek az ablakon, benézek magamba: be van borulva, esne legalább, de még csak nem is esik, minden mozdulatlan. Nem lehet akarni, hogy ne nézzek ki az ablakon, nem lehet akarni, hogy ne nézzek magamba. Sötét van. Elmúlik egy nap, elmúlik egy hét, egy hónap, ahogy az időnek kedve tartja, és egyszerre kívülből kisüt a nap. Változékony az időjárás. Ilyen munkahely a nyugdíjas világ.

A mai fiatalok harmincéves korukra már több helyen megfordulnak, mint én egész életemben. Nekik – ha megérik – több megírnivalójuk lesz, mint nekem, meg talán érdekesebb is. Jó, megírtam az én megírnivalómat, de – valljuk be – nem valami érdekesítő. Most már mindegy, ilyen sors jutott, ilyen érdeke feszítetlen, de én csináltam. Jöjjenek az új kóborok, az új Jack Londonok!

Történetesen esik az eső. Ki nem megyek ilyen időben, nem én! Minek? Megírta a Prédikátor: „Minden hiábavalóság!” Aki féli az Istent, vegye be!